

**ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА
ДОПРИЗОВНОЇ МОЛОДІ, КУРСАНТІВ І ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ
СИЛ УКРАЇНИ, ПРАЦІВНИКІВ СИЛОВИХ СТРУКТУР**

УДК 796.85:159.9.07

*Денис Буданов,
м. Семенівка*

**ДОСЛІДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКОЇ
ВІЙСЬКОВО-СПОРТИВНОЇ ГРИ „ХОРТИНГ-ПАТРІОТ“
ЯК ФОРМИ ФІЗИЧНОГО ТА ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ**

Постановка проблеми: В освітньому просторі України, впродовж її історії патріотичне, фізичне, психологічне виховання дітей та молоді завжди було пріоритетним напрямом у організації виховної роботи. Патріотичне, фізичне та психологічне виховання школярів є комплексною роботою і являє собою систематичну та цілеспрямовану діяльність органів державної влади й громадських організацій щодо формування у майбутніх громадян високої патріотичної свідомості, почуття вірності своїй Вітчизні, готовності до виконання громадянського та конституційного обов'язку по захисту інтересів Батьківщини. Складовою частиною патріотичного виховання є виховання, спрямоване на формування готовності дітей та юнацтва до військової служби як особливого виду державної служби. Воно характеризується специфічною спрямованістю, глибоким розумінням молодою людиною своєї ролі та місця в служінні Вітчизні, високої особистої відповідальності за виконання вимог військової служби.

Останнім часом у процесі перебудов і реформувань українська педагогічна практика перебувала під впливом різних західних течій, ринкових відносин, капіталізації суспільства, інших глобальних змін. У наслідок чого в сучасному суспільстві дуже мало уваги приділяється патріотичному, фізичному та психологічному вихованню. Результатом цього є небажання сучасної молоді служити в лавах Збройних Сил України. Натомість, розроблена Е. Єрмоменком Національна дитячо-юнацька військово-спортивна гра „Хортинг-Патріот“ (2015 рік) сприяє підготовці учнів до служби в армії та розвиває почуття патріотизму [1–3].

Мета статті – дослідити Національну дитячо-юнацьку військово-спортивну гру „Хортинг-Патріот“ як форму фізичного та сучасну альтернативу патріотичного виховання підростаючого покоління.

Виклад основного матеріалу дослідження з його обґрунтуванням. Національна дитячо-юнацька військово-спортивна гра „Хортинг-Патріот“ – вид ігрової діяльності військово-спортивного спрямування, в процесі якої застосовується та збагачується накопичений юнаками й дівчатами життєвий досвід, поглиблюються знання про військову службу, загальну дисципліну, уявлення про навколишній світ, формуються змагальні спортивні навички, необхідні їм для успішної майбутньої трудової діяльності, виховуються вольові якості й організаторські здібності.

Потреба в іграх пояснюється віковими особливостями дітей, їх прагненням до активної практичної діяльності, пізнання навколишнього світу, участі в житті дорослих. Гра „Хортинг-Патріот“ – це один із різновидів дитячих ігор взагалі. Вона є історично сформованим засобом військово-патріотичного виховання дітей та молоді, що впроваджується за методикою хортингу як національного виду спорту України. Військово-спортивній грі притаманні основні риси будь-якої гри для хлопців і дівчат: пізнавальний характер і різноманітність ігрових мотивів, цілей, активності дій, висока емоційність, життєрадісність. Але разом із тим гра має свої *характерні ознаки й особливості*. До них слід, насамперед, віднести: наявність елементів героїки та військової бойової романтики (малюючи в своїй уяві картину бойових дій, учасники гри неодмінно сприймають і себе в якості героїв минулих років, які захищали рідну землю, прагнуть бути гідними героїв); яскраво виражену військово-прикладну спрямованість знань і дій у грі (рішення тактичних завдань, пересування загонів у чіткому строю, орієнтування на місцевості за

різними ознаками, вирішення завдань на визначення відстаней різноманітними способами, ведення розвідки, наступ на противника, влаштування засідок, ведення оборонного бою, вчинення прихованих і швидких пересувань, маневрів на місцевості, подолання різноманітних природних і штучних перешкод, що передбачені або раптово виникають на шляху до досягнення поставленої мети тощо); можливість широко застосовувати в процесі гри різноманітне військове, спортивне та туристичне обладнання, компаси, біноклі, топографічні карти, схеми, різноманітні засоби сигналізації, макети зброї (знарядь, ракет, кулеметів, автоматів, пістолетів тощо), навчальну зброю, протигази, імітаційні засоби (холості патрони, вибухові пакети, димові шашки і гранати, сигнальні ракети тощо); у військово-спортивній грі „Хортинг-Патріот“ діяльністю команди або окремих учасників керує командир. Він віддає накази підлеглим, ставить перед ними завдання, планує та організовує їх виконання. Під сильним авторитетом і впливом командира, його наказ для учнів виглядає як необхідна загальноосвітня вимога, яка беззаперечно повинна виконуватися кожним учасником гри; важливою особливістю військово-спортивної гри „Хортинг-Патріот“ на місцевості є й те, що досягнення мети в ній протікає в специфічних умовах, де у спрощеному вигляді відображається характер військових занять і бойових дій. Виконуючи свої обов'язки в грі, учасник змушений подумки передбачити можливий хід і результат своїх дій, порівнювати його з тим, що було задумано, стежити за обстановкою, контролювати свою особисту поведінку по відношенню до товаришів по команді; різноманітні вправи, що застосовуються в грі (ходьба, біг, стрибки, метання, спостереження, орієнтування, перша медична допомога, навички похідного життя, стройові вправи тощо) є по духу спортивними та проводяться зазвичай у змагальній формі й конкурентній боротьбі, що особливо приваблює хлопців і дівчат [1–3].

Таким чином, розглядаючи питання про сутність Національної дитячо-юнацької військово-спортивної гри „Хортинг-Патріот“, слід виходити з загального уявлення про гру як історично виниклий вид діяльності для дітей та молоді, що полягає у відтворенні дій дорослих і відносин між ними та направлений на пізнання предметної та соціальної діяльності, як один із засобів патріотичного, фізичного, психологічного, розумового та морального виховання підростаючого покоління. У даній грі в зрозумілій для дитини формі відображаються соціальні відносини українських воїнів і у спрощеному вигляді програвся обстановка, характерна для військових занять, бойових дій. У цьому полягає основна функція гри „Хортинг-Патріот“ для військово-патріотичного виховання та витоки інтересу хлопців і дівчат до самої гри, серйозного та творчого ставлення до неї всіх учасників, суддів і педагогів.

Виховання школярів засобами військово-спортивної гри „Хортинг-Патріот“ являє собою систематичну та цілеспрямовану діяльність засновників і керівництва гри, органів державної влади й громадських організацій щодо формування в учасників гри високої патріотичної свідомості, почуття вірності своїй Вітчизні, готовності до виконання громадянського обов'язку щодо захисту інтересів Батьківщини. Одним із пріоритетних напрямів виховної роботи, що проводить керівництво гри, є патріотичне, фізичне та психологічне виховання школярів. Культурно-масові заходи проводяться в рекреаціях і класних кімнатах загальноосвітніх навчальних закладів, на місцевості, де розміщується державна символіка України, емблеми Збройних Сил України й атрибутика військово-спортивної гри „Хортинг-Патріот“. При проходженні різних видів практичних занять під час проведення етапів гри школярі також користуються державною символікою та красномовними матеріалами про Україну та її певні райони, де проводиться гра, і тим самим прищеплюється учням любов до Батьківщини, надаються географічні й історичні знання про даний регіон.

У військово-спортивної гри „Хортинг-Патріот“ є свої *традиції*, які щорічно підтримуються: вшанування ветеранів війни та праці; святкування Дня фізичної культури і спорту; вшанування днів військової та козацької слави України; привітання чоловіків та юнаків з Днем захисника Вітчизни; вшанування Дня незалежності України та Дня конституції України; участь у мітингах, присвячених Дню Перемоги у Великій Вітчизняній Війні та покладання вінків до пам'ятників загиблим воїнам тощо [1, с. 24–30].

Основною формою виховання є участь школярів різного віку у районних і обласних етапах, а також фінальній частині військово-спортивної гри „Хортинг-Патріот“ та

конкурсах: на рівні району школярі регулярно беруть участь у конкурсі військово-спортивної гри „Хортинг-Патріот“ – „Призовник року“; кожного року школярі беруть участь в обласних військово-спортивних зборах-змаганнях „Захисник Вітчизни“; за планом гри школярі приймають участь у багатоденних вишкільних таборах всеукраїнського масштабу на військовому полігоні Національної Гвардії України.

Гра „Хортинг-Патріот“ соціально та тісно пов'язана з працею, навчанням, життєдіяльністю дитини. Це важливе положення наукової теорії даної гри дає нам можливість проаналізувати питання щодо її виховних можливостей. У військово-спортивній грі дітей в якійсь мірі відбивається військова праця дорослих – справжніх солдат і офіцерів збройних сил України. Зв'язок гри з військовою працею позитивно впливає на її роль у військово-патріотичному вихованні. Гра не має прямого відношення до військової мети як до специфічної роботи дорослого воїна, але вона має відношення до них непряме: привчає учасника гри до тих фізичних випробувань і психологічних умов, що необхідні для даної роботи. Як дитина себе поводить у грі, така вона буде і в справжній роботі, коли стане дорослою. Виховна роль військово-спортивної гри „Хортинг-Патріот“ підвищується завдяки тому, що учасники з великим інтересом ставляться до неї, змагаються і грають охоче. Дослідження показали, що основними мотивами, *породжуючими в учнів інтерес* до даної військово-спортивної гри, є наступні: *по-перше*, бажання задовольнити своє прагнення до героїчних вчинків, довести свою дорослість, самостійність, перевірити свої сили у можливості проявити особисті якості, реалізувати свої позитивні амбіції, зайняти певне місце в колективі, самоствердитися; *по-друге*, прагнення придбати деякі початкові військові знання, вміння та навички у діях на місцевості, а також розвинути у себе ряд морально-вольових якостей, необхідних для активної участі в майбутній трудовій діяльності та захисті Вітчизни; *по-третьє*, довести дорослим людям, які оточують дитину, батькам, вчителям, що дитину не даремно виховували і що вона надалі здатна добиватися у житті всього сама, робити правильний вибір і позитивні вчинки.

Учні загальноосвітніх навчальних закладів, які вже приймали участь у грі, на практиці переконуються, що в процесі гри „Хортинг-Патріот“ у них формується багато корисних якостей, необхідних для їх майбутньої діяльності. Це один з важливих моментів, що підвищує інтерес дітей до гри. На ставлення хлопців і дівчат до військово-спортивної гри у значній мірі впливає методика її проведення, наявність цікавих конкурсів, ставлення до гри інструкторів, вихователів, і насамперед керівників.

Які ж якості формуються в учасників у процесі занять військово-спортивною грою „Хортинг-Патріот“ і яка її роль у військово-патріотичному вихованні школярів? Роль даної гри у військово-патріотичному вихованні полягає, насамперед, у тому, що сама гра сприяє розвитку в учнів високих моральних якостей. Ці якості й почуття мають велике значення для розвитку всіх сторін особистості школяра. Особливо виняткова їх роль у розвитку пізнавальної діяльності.

Ігрова діяльність завжди відрізняється сильними та яскравими емоційними переживаннями. Гра „Хортинг-Патріот“ завжди емоційно захоплює дітей, інакше вона не буде грою. Насиченість ігрових дій сильними почуттями, їх емоційна захопливість є однією з найважливіших умов позитивного впливу даної гри на особистість її учасника. Серед розмаїття почуттів, пережитих підлітками в грі, особливого значення набувають почуття, що спонукають дітей до активних дій, боротьби з труднощами, бажання брати участь у відповідальних справах, здійснювати героїчні вчинки. Тут слід, передусім, виділити патріотичні почуття, любов до Батьківщини.

Досвід показує, що дії в процесі військово-спортивної гри „Хортинг-Патріот“ викликають у хлопців і дівчат високоморальний емоційний відгук, активізують патріотичні почуття: любов до Батьківщини, Збройних Сил України, героїчних сторінок минулого нашої Вітчизни; викликає прагнення зі зброєю в руках захищати Батьківщину, сумлінно служити в лавах збройних сил та інших силових структурах держави.

У грі „Хортинг-Патріот“ учнями постійно переживається почуття обов'язку та відповідальності. Кожен учасник, виконуючи в грі доручені завдання, відповідає перед

товаришами за те, як він буде їх виконувати, його праця і дії постійно оцінюються товаришами по команді. В обстановці гри учасник позбавляється можливості перекинути з себе відповідальність на інших або на обставини. Подібні спроби, початі ким-небудь з учасників гри, зазвичай відразу ж помічаються колективом і суворо засуджуються. Успішне ж виконання своїх обов'язків у грі завжди викликає схвалення товаришів і породжує у гравця почуття задоволення і радості. Все це стимулює учасника до більш відповідального виконання своєї ролі й обов'язків у грі.

Військово-спортивна гра „Хортинг-Патріот“ сприяє розвитку у школярів такої важливої якості, як працьовитість. Привчаючи хлопців і дівчат виявляти у грі наполегливість у досягненні спільної мети, долати доступні їм перешкоди, наполегливо вдосконалюватися в оволодінні ігровими прийомами, проявляти кмітливість, педагоги сприяють вихованню в учнів певних характерних рис позитивного ставлення до своєї праці. Має велике виховне значення залучення учасників гри до праці, до створення і покращення навчальної матеріально-технічної бази, обладнання кабінету з предмету „Захист Вітчизни“, будівництва комплексних спортивних майданчиків, загальновійськових смуг перешкод, стрілецьких тирів, макетів зброї тощо. Учні отримують наочне уявлення про якість і кількість робіт, що необхідно для облаштування, привчаються цінувати все досягнуте у результаті колективної роботи, дбайливо ставитися до результатів праці. На цьому етапі у них розвиваються справжні практичні трудові навички.

Військово-спортивна гра „Хортинг-Патріот“ також сприяє естетичному вихованню її учасників. Естетика військового побуту завжди привертала дітей. У військовому побуті Збройних Сил України є багато патріотичного і красивого, що захоплює справжніх патріотів. У своїй роботі ветерани війни та збройних сил, викладачі загальноосвітніх шкіл із предмету „Захист Вітчизни“ все більше і більше доводять це українській спільноті, переконуючи в наявності та корисності військової естетики. Стрій, підтягнутість, військово-патріотична пісня, елементи військової форми, вручення зброї, отримання наказу, шанування прапора загону і роботи штабів з проведення навчальних військових операцій та конкурсів роблять життя колективу учасників гри більш емоційним і сприяють формуванню естетичних почуттів, привчають до порядку, дисциплінованості, відданості колективу. У плані роботи керівництва гри з естетичного виховання не повинна ігноруватися природа, її вплив на емоційну сферу хлопців і дівчат. На основі сприйняття прекрасного в природі у процесі гри „Хортинг-Патріот“ на місцевості постійно формується любов до природи, рідного краю та інші моральні, а також естетичні почуття.

У процесі проведення гри виховуються і гартуються вольові якості учасників. Значення військово-спортивної гри „Хортинг-Патріот“ для формування вольових якостей визначається, насамперед, тим, що гра є для дітей цікавим і серйозним виглядом практичної діяльності, яка вимагає від них попереднього продумування завдання, складання плану дій, свідомого і самостійного підбору засобів і, нарешті, перевірки всього цього на практиці.

У ході гри створюються умови для багаторазового прояву учасниками ініціативи, тобто – здатності проявити творчість і самостійність при виконанні поставленого завдання, знайти шляхи і прийоми виконання наказу командира.

У військово-спортивній грі створюються сприятливі умови для виховання у школярів дисциплінованості. Хлопці й дівчата переконуються на практиці у тому, що успіх кожної гри багато в чому залежить від дисциплінованості її учасників, командної роботи. Дисципліна – основна умова гри „Хортинг-Патріот“. Порушення дисципліни в грі окремими учасниками знижує інтерес до гри, а іноді може призвести до її зриву. Ця обставина нерідко змушує самих гравців активно боротися за хорошу дисципліну в грі. Спостереження за багатьма вже проведеними іграми показують, що учасники перед грою попереджають один одного (особливо недисциплінованих) про необхідність суворо дотримуватися дисципліни у ході гри, і при підведенні підсумків проведеної гри дуже різко засуджують порушників дисципліни. Це має великий вплив на недисциплінованих, допомагає їм виправляти свою поведінку.

У грі, приймаючи на себе певну роль і обов'язки, школяр вступає у відому систему необхідних зв'язків, яка набуває сили закону. Дисциплінуюче значення набувають правила

гри „Хортинг-Патріот“. Вони зазвичай розкривають і саму мету поведінки під час гри, і засоби досягнення цієї мети. Свідоме підпорядкування правилам і спільно прийнятими умовами гри привчає учнів до самоконтролю, відповідального ставлення до прийнятих на себе обов'язків. Учасники гри також привчаються до чіткого дотримання встановлених правил, обмеження своїх особистих прагнень та підпорядкування їх умовам гри або взятим на себе зобов'язанням. Суворе, точне і багаторазове дотримання правил виховує у школярів почуття обов'язку і відповідальності за здійснювані вчинки, сприяє формуванню навичок і звичок дисциплінованої поведінки.

Велике значення військово-спортивна гра „Хортинг-Патріот“ має в справі виховання у школярів таких вольових якостей, як рішучість і сміливість. У грі педагогу, військовому керівнику порівняно легко створити ситуацію, що вимагає від учасників рішучих і сміливих дій. Особливо це стосується хлопців. Основними *моментами такої ситуації* можуть бути: наявність обставин гри, що вимагають вибору між двома чи кількома діями або способами їх виконання. При цьому головна складність зазвичай полягає у множинності або новизні умов, суперечливості виниклої ситуації, виборі характеру дій або способів їх виконання; обмеженість часу на орієнтування, вибір, прийняття рішення і дію; наявність елементів небезпеки; загострення конкурентної боротьби між командами. Добре знаючи зміст гри, вміючи організувати її, педагог, керівник гуртка може передбачити зазначені вище моменти для створення ситуації, у якій учасникам буде необхідно проявити рішучість і сміливість. Кожна гра має мету, досягнення якої, як правило, вимагає від учнів великих зусиль, наполегливості. Часто можна спостерігати, коли учасники гри витрачають чимало зусиль, щоб застати команду супротивника зненацька, здивувати, вразити її несподіванкою, розгадати і зруйнувати її плани, домогтися швидкої і рішучої перемоги. Але команда противника відповідає тим же, створюючи різні перешкоди, для подолання яких потрібно знову, а часом і неодноразово, шукати нових шляхів і засобів для здобуття перемоги. Все це сприяє вихованню в учасників такої якості, як наполегливість, що проявляється в умінні усувати і долати перешкоди на шляху свідомо поставленої мети, доводити до кінця розпочату справу.

Якщо гра проводиться на місцевості (в лісі, на галявинах, на спортивному майданчику, на березі річки тощо), це вимагає від хлопців і дівчат великої витривалості. Учасникам гри доводиться часом здійснювати біг на швидкість по пересіченій місцевості у поєднанні зі стрибками, метанням гранат, переповзанням, долати яри, струмки, „заражені ділянки“ в протигазах, пробиратися через густі кущі чагарнику, перепливати річку, підніматися на гору з макетами автомата тощо. Багато з цих вправ включені у комплексну програму військово-спортивного хортингу – професійно-прикладного виду спорту військових.

Проведення військово-спортивної гри „Хортинг-Патріот“ керівництвом загальноосвітньої школи на місцевості, у вишкільних таборах протягом усього року дає можливість тренувати школярів протягом тривалого часу в польових умовах. При цьому в обстановці гри її учасники переносять усі труднощі з великим бажанням, часом не звертаючи на них уваги. Досвід показує, що учні школи, які систематично на місцевості грають у гру „Хортинг-Патріот“, порівняно легко переносять легкоатлетичні кроси, тривалі піші походи, якісно виконують вправи й успішно складають нормативи на уроках із предметів „Фізична культура“ і „Захист Вітчизни“.

Мислення учасника в умовах даної військово-спортивної гри потребує також таких якостей, як швидкість, цілеспрямованість, ініціативність. Учні вчаться аналізувати і логічно мислити. А це і є характерні риси тактичного мислення. Ось чому мислення школяра в процесі гри „Хортинг-Патріот“ по суті є військовим тактичним мисленням, а методично правильно проведені ігри під керівництвом кваліфікованих педагогів – один із перших практичних етапів формування тактичного мислення, ефективного мислення воїна. Це є важливою ланкою психологічної підготовки учнів до успішного опанування програми тактичної підготовки, засвоєння таких навчальних тем, як „Оборона“, „Наступ“, „Дії солдата в бою“ тощо.

Гра „Хортинг-Патріот“ – це практичний вид діяльності школяра, коли учасник гри нерідко потрапляє в умови, що вимагають від нього швидкої реакції, швидкого мислення, і в той же час він повинен правильно, обгрунтовано вирішувати завдання. Це спонукає його спиратися на свій досвід і досвід товаришів, на наявні знання, мобілізувати свої знання та вміння на рішення конкретного завдання, що стоїть перед командою. Поставлені завдання концентрують на собі усі зусилля гравців, спрямовують їхню думку виключно на одну мету – здобути перемогу над командою супротивника.

Стикаючись із тактикою і мисленням учасників команди, яка протидіє, гравці приходять до необхідності проявляти військову хитрість, в основі якої лежить якраз ініціативність мислення. З кожною новою грою відбуваються позитивні зрушення в мисленні. При вирішенні завдань у грі все частіше приймаються більш правильні й обгрунтовані рішення, учасники виявляють усе більше вигадку і кмітливість, їхня військова хитрість і логіка зростає. У більшості ігор на місцевості, що вже були проведені, школярі здобувають знання, вміння та навички в маскуванні, тобто у пристосуванні до місцевості.

Слід також підкреслити, що військово-спортивна гра „Хортинг-Патріот“ благотворно впливає на засвоєння школярами програм із загальноосвітніх предметів. У процесі гри удосконалюються знання з географії і геометрії. Виховні бесіди на військово-патріотичні теми, що проводяться під час гри, допомагають хлопцям і дівчатам більш глибоко осмислювати героїчні сторінки історії України.

Усім відомо, що уроки фізичної культури в школі часто сприймаються як щось другорядне, що має підпорядковане значення стосовно до таких, як математика, хімія, фізика, література тощо. Піддавшись такому незрозумілому іміджу, що склався в педагогічному середовищі у відношенні вчителів-предметників до уроків фізкультури як до чогось необов'язкового, учні часто нехтують ними. Та й батьки, часом не маючи на те достатньо серйозних підстав, намагаються звільнити свою дитину від уроків фізкультури. Однак настав час переосмислити роль фізичного виховання не тільки у фізичному, а й розумовому розвитку школярів. За методиками гри „Хортинг-Патріот“ учні поступово привчаються до здорового способу життя, а згодом і залучаються до постійних тренувань у спортивні зали. У процесі гри школяр має змогу побачити позитивні приклади, зацікавитися заняттями фізичною культурою і спортом.

Кожний активний гравець гри „Хортинг-Патріот“ традиційно вважає, що мета фізичного виховання полягає у розвитку фізичних якостей учнів і у зміцненні їх здоров'я. Це абсолютно справедливо з педагогічної та медичної точок зору. Ні в якій мірі не заперечуючи цього, треба поглянути на фізичну підготовку школяра з психологічної точки зору. Такий підхід дозволяє збагатити загальноприйняте уявлення про призначення уроків фізичної культури, спортивних тренувань під час факультативів і секційних занять для підвищення результатів у грі.

З цієї точки зору виявляється, що розвиток фізичних якостей учасника гри „Хортинг-Патріот“ – це зовнішній результат фізичного виховання школяра. Однак існує ще й не менш важливий внутрішній – психологічний результат, існування якого в практиці фізичного виховання ще не повністю усвідомлене, а тому цілеспрямована педагогічна діяльність на його досягнення в переважній більшості випадків відсутня. Загальноприйняте уявлення про те, що гра „Хортинг-Патріот“ в основному повинна бути спрямована на розвиток фізичних якостей учнів (сили, швидкості, витривалості, стрибучості тощо) і досягнення оздоровчого ефекту, значною мірою збіднює сам зміст цього поняття. При цьому на другий план відходить ряд компонентів, без яких неможливо добитися справжньої фізичної підготовленості учасника гри як майбутнього захисника Вітчизни. До них відносяться: виховання естетичного ставлення до гри „Хортинг-Патріот“, значення і дотримання гігієнічних правил, вміння контролювати свій фізіологічний стан, володіння прийомами і методами відновлення сил, володіння прийомами хортингу для самозахисту, потреба у зміцненні свого здоров'я, і, як наслідок, наявність інтересу і прагнення до самостійних занять фізичними вправами не тільки при підготовці до гри, а й постійно. Серед цих компонентів особливо хотілося б виділити культуру виконання рухів і оволодіння будь-

якою новою руховою дією. З нашої точки зору, формування і розвиток психологічних механізмів цього компонента має становити одну з головних психолого-педагогічних завдань гри „Хортинг-Патріот“.

Зупинимося на двох психологічних аспектах фізичного виховання. Перший відображає активізувальний вплив гри „Хортинг-Патріот“ на протікання різних психічних процесів школяра, а другий – пов’язаний з формуванням психологічних основ рухового розвитку, зокрема з розвитком психомоторики учнів. У цьому аспекті фізичне виховання спрямоване на підготовку рухової сфери учнів до оволодіння новими руховими навичками для майбутньої трудової діяльності, що у певній мірі реалізується при проведенні військово-спортивної гри „Хортинг-Патріот“. Однак з метою підвищення ефективності гри в процесі її проведення необхідно здійснювати більш цілеспрямований і усвідомлений контроль за психомоторним розвитком учнів.

Розглянемо детальніше перший психологічний аспект фізичного виховання засобами гри „Хортинг-Патріот“. Добре відомо, яку важливу роль відіграє рухова активність у створенні сприятливих умов для здійснення психічної діяльності школяра. Вона виступає як засіб зняття негативних емоційних впливів і розумового стомлення, і в силу цього – як фактор стимуляції інтелектуальної діяльності. У результаті гри при виконанні фізичних вправ у школярів поліпшується мозковий кровообіг, активізуються психічні процеси, що забезпечують сприйняття, переробку і відтворення інформації. Є доведені наукові дані про те, що під впливом фізичних вправ збільшується обсяг пам’яті, підвищується стійкість уваги, прискорюється рішення елементарних інтелектуальних завдань, прискорюються зорово-рухові реакції. Треба відзначити, що, незважаючи на своє велике самостійне значення, активізація психічних процесів не входить у число завдань, які висуваються різними теоріями фізичного виховання. Але вона особливо важлива для гри „Хортинг-Патріот“ в школі, де часто в учнів спостерігається розумова перевтома. Тому активізація психічних процесів і підготовка нервової системи школярів до активного функціонування у процесі гри є, безумовно, першочерговим завданням. Слід зазначити, що за аналітичними даними при підведенні результатів усіх проведених ігор на території України, а також даними наукових досліджень, показники психічних процесів вивчалися до і після виконання фізичних вправ. Підхід гри „Хортинг-Патріот“ складається в порівняльному вивченні особливостей протікання психічних процесів після фізичного навантаження і після розумової роботи. Саме з цією метою і досліджується продуктивність виконання найпростішої розумової діяльності (за показниками виконання коректурної проби) у школярів після участі у військово-спортивній грі „Хортинг-Патріот“. Виявилось, що після усіх завдань гри число правильно даних учнями відповідей на питання тестів збільшилося приблизно в рівній мірі. Разом із тим було виділено специфічний вплив гри „Хортинг-Патріот“ на протікання розумових процесів. Так, при однаковому вихідному рівні до участі у грі, після гри розумова діяльність школярів протікала активніше, ніж після загальноосвітніх уроків (математики, хімії, літератури), зросла точність виконання завдання, швидкість розумової діяльності [1; 3].

Таким чином, наведені результати відносяться до числа отриманих даних різними дослідниками, які свідчать про те, що під впливом гри „Хортинг-Патріот“ відбувається активізація психічних процесів, що позитивно позначається на здійсненні розумової діяльності школяра в цілому.

У зв’язку з цим представляють інтерес і результати вивчення особливостей протікання психічних процесів в учнів школи, звільнених від занять фізкультурою, але граючих у гру „Хортинг-Патріот“ з *помірними навантаженнями*, а саме у тих, хто: не був присутній на грі, а знаходився в класі; був присутній на грі „Хортинг-Патріот“ і спостерігав за своїми однокласниками. Показники розумової діяльності у другої групи виявилися вище, ніж у першої. Таким чином, навіть тільки присутність на грі та спостереження за тими, хто бере участь у грі, активізує психічну діяльність учнів. Аналогічний вплив на процеси уваги знайдено у звільнених від фізкультури учнів військових ліцеїв, хоча таких набагато менше, зважаючи на військову спрямованість навчання у ліцеях і якісний відбір ліцеїстів. Така загальна закономірність впливу гри „Хортинг-Патріот“ на активізацію розумової діяльності учнів.

Однак, є ряд даних, які свідчать про те, що досягнення такого позитивного впливу вимагає диференційованого використання фізичних вправ, які розрізняються по виду і тривалості виконання, а також обліку індивідуально-типологічних особливостей гравців і ступеня їхньої фізичної підготовленості. Так, експериментально встановлено, що тривалість ускладненого бігу зі стрибками по пересіченій місцевості (військово-спортивні естафети, воєнізована смуга перешкод) прямо пов'язана з обсягом короткочасної пам'яті: чим довший біг, тим більше обсяг пам'яті. При виконанні учасниками гри стрибків через лаву спостерігається зворотне: стрибки протягом від 20 до 40 секунд роблять сильний негативний вплив на процеси короткочасного запам'ятовування. Крім того, один і той же вид вправ, що виконуються протягом різних періодів часу, може надати різний вплив на процеси пам'яті. Наприклад, вправи з перетягування линви (у грі „Хортинг-Патріот“ команда на команду) протягом 20–30 секунд позитивно позначаються на збільшенні обсягу короткочасної пам'яті, проте через 50 секунд після початку цієї вправи показники пам'яті погіршуються і стають нижчими вихідних.

Відносно процесів уваги наголошується, що їхні показники помітно знижуються в результаті виконання стрибків або простого бігу перед самим початком занять з інших етапів гри. Але вправа з перетягування або підтягування, що виконується протягом не більше ніж 40 секунд, або нетривалі вільні вправи протягом 2 хвилин можуть сприяти активізації уваги.

Конкретні результати отримані і при вивченні динаміки процесів уваги під впливом гри „Хортинг-Патріот“ різного характеру та інтенсивності. Виявилось, що найбільш сприятливий вплив на активізацію процесів уваги здійснили ігри з середнім об'ємом рухової активності (військові естафети, рухливі ігри, парні вправи), найнесприятливіший – інтенсивні (біг на повну силу на 100 м, 200 м, 400 м, 800 м). Проміжне положення зайняли варіанти гри „Хортинг-Патріот“ із низькою інтенсивністю та емоційністю вправ: виконання стройових вправ, метання гранати, розучування елементів техніки хортингу, стрибки у висоту, кидання м'яча, заняття на гімнастичних снарядах. Протягом таких ігор учні деякий час перебувають без дії, чекаючи своєї черги. Аналогічні дані, що свідчать про диференційований вплив фізичного навантаження на розумову працездатність і увагу, оперативне мислення, обсяг опрацьованої інформації, отримані на спортсменах хортингу, які займаються за посиленою програмою у дитячо-юнацьких спортивних школах та школах вищої спортивної майстерності [1; 3].

Таким чином, завдання активізації психічних процесів і підвищення розумової працездатності засобами гри „Хортинг-Патріот“, зокрема за допомогою фізичних вправ, з нашої точки зору, є одним із психологічних завдань педагога чи інструктора військової справи. Інший психологічний аспект гри полягає в тому, що вона повинна бути спрямована на руховий розвиток учнів. Для того щоб бути фізично розвинутим, ще недостатньо усе своє життя займатися фізичною працею. Абсолютно необхідно мати досить розвинену систему психічних процесів, що дозволяє не тільки тонко контролювати свої рухи і керувати ними, а й дає можливість творчого прояву в руховій діяльності. А це можливо тоді, коли учень опанував прийоми аналізу своїх м'язових відчуттів і контролю за виконанням рухових дій.

Впродовж гри „Хортинг-Патріот“ принципово важливе значення має те, що для розвитку рухової діяльності необхідно використовувати ті ж прийоми, що і для розумового розвитку, а саме прийоми диференціювання відчуттів за часом і ступенем прояву, а також порівняння їх. Таким чином, руховий розвиток школяра у його психологічному аспекті тісно пов'язаний із певним рівнем розумового розвитку, що проявляється в ступені розвитку процесів аналізу і порівняння.

Висновки. Національна дитячо-юнацька військово-спортивна гра „Хортинг-Патріот“ – це гра сміливих, спритних і дружніх, школа справжніх патріотів України! Переможців такої потужної гри не даремно можна вітати з успішним виступом. Сьогодні для успіху в грі школярі мають проявити характер і волю до перемоги. Вони мають йти тільки вперед, домагатися успіхів і завжди досягати поставленої мети. Майбутнє України за такими цілеспрямованими і сильними, як переможці та призери гри „Хортинг-Патріот“. У повній

мірі можна тільки сказати щирі слова подяки керівникам команд-учасниць гри за їх вагомий внесок у виховання підростаючого покоління, побажати їм педагогічного терпіння, сил і здоров'я, а школярам – подальших успіхів у спорті та навчанні.

Перспективи подальшого дослідження. Подальші дослідження будуть присвячені проведенню в м. Семенівка Національної дитячо-юнацької військово-спортивної гри „Хортинг-патріот“ як форми фізичного та патріотичного виховання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Електронний фонд бази даних Української Національної Федерації Хортингу. Федерація твоєї Батьківщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.horting.org.ua>.
2. Єрмоєнко Е. Хортинг – національний вид спорту України: метод. посіб. / Е. Єрмоєнко. – К. : Паливода А. В., 2014. – 1064 с.
3. Михальченко Д. Г. „Хортинг-Патріот“: Навчальна програма факультативу (гуртка). 4 роки навчання / Д. Г. Михальченко, А. В. Ліцман. – К. : Паливода А. В., 2015. – 205 с.

REFERENCES

1. *Elektronnyi fond bazy danykh Ukrainiskoi Natsionalnoi Federatsii Khortynhu. Federatsiia tvoiei Batkivshchyny* [Electronic fund of database of Ukrainian horting federation. Federation of your homeland]. Retrieved from <http://www.horting.org.ua>.
2. Yeromenko, E. A. (2014). *Khortynh – natsionalnyi vyd sportu Ukrainy* [Horting – the national sport of Ukraine]. Kyiv: Palyvoda A. V.
3. Mykhalchenko, D. H., & Litsman, A. V. (2015). „*Khortynh-Patriot*“: *Navchalna prohrama fakultatyvu (hurtka). 4 roky navchannia* [„Horting-Patriot“: Curriculum of elective (circle). 4 years of training]. Kyiv: Palyvoda A.V.

Денис Буданов.

Дослідження Національної дитячо-юнацької військово-спортивної гри „Хортинг-Патріот“ як форму фізичного та патріотичного виховання.

У статті „Дослідження Національної дитячо-юнацької військово-спортивної гри „Хортинг-Патріот“ як форму фізичного та патріотичного виховання“ встановлено: Національна дитячо-юнацька військово-спортивна гра „Хортинг-Патріот“ поєднує дуже багато компонентів розвитку особистості, як гідного громадянина України, як майбутнього захисника Вітчизни, як фізично морально здорову людини. А саме, в ході гри діти набувають вмінь, знань та навичок військово-прикладного характеру, що в свою чергу полегшить допризовну підготовку, дасть змогу правильно зрозуміти потребу в захисті Батьківщини, та честю службі в збройних силах України. Використовуючи в програмі гри військові методи, адаптовані для допризовного віку в поєднанні непохитною дисципліною, виховуємо такі важливі суспільні якості; як відчуття обов'язку, відповідальності, колективне мислення. Також вся гра нерозривно пов'язана з використанням національної символіки та атрибутики, що в свою чергу прищеплює любов та розуміння нашої державності. Проведення ігор в різних куточках нашої держави дає змогу ознайомити та вивчити географію, історію краю його особливості та головне усвідомлення різноманіття нашої держави. Мислення учасника в умовах даної військово-спортивної гри потребує також таких якостей, як швидкість, цілеспрямованість, ініціативність. Учні вчать аналізувати і логічно мислити, це дуже добре вирішується завдяки використанню ігрових методів в навчанні. Фізичні та морально вольові якості розвиваються завдяки застосуванню в грі вправ, методів прийомів тощо спортивного хортингу. Взагалі стимулюючи та розвиваючи стійкий інтерес до самовдосконалення гра стає найбільш актуальною в теперішній час як ніколи, стаючи розумною альтернативою застарілим чи схожим за призначенням програмам які тим чи іншим чином не відповідають сучасним викликам, перед яким постала наша країна.

Ключові слова: виховання, хортинг, патріотизм, патріот, Національна дитячо-юнацька військово-спортивна гра „Хортинг-Патріот“, розвиток, свідомість, навчання, діяльність, поведінка, дисципліна, здоров'я, колективна робота.

Denis Budanov.

Children-youth sport school in Semenivka (V. Korobko Str., 30, Semenivka, Chernigiv region, Ukraine).

Study of the National military sport game for youth „Horting-Patriot“ as a form of physical and patriotic education.

The article „Research of the National military sport game for youth „Horting-Patriot“ as a form of physical and patriotic education“ shows the ways how the military sports game „Horting-Patriot“ combines different ways for development of a personality as a worthy citizen of Ukraine, as a future defender of the Motherland and physically and morally healthy person. During the game the participants acquire the abilities, knowledge's and skills of military-applied type which will make the pre-conscription preparation much easier. It will give the possibility to understand the honour to serve in the Ukrainian army. In the program we use military methods which are adapted to the pre-drafting age and together with strict discipline such important qualities like a feeling of duty, responsibility and collective thinking are raised. Also the game is closely connected with usage of national symbols and attributes. Organization of the game in different parts of our country gives the possibility to learn geography, history and particular features of all parts of the country and to understand the diversity of our state. The way of thinking of a participant in the condition of military-athletic game also needs such qualities as speed, great strength, target orientation and initiative. The pupils acquire the skills to analyse and think logically. It works with the help of different games methods and techniques. Such qualities as good physical condition and strength are developed as well. The game stimulates and develops motivation for self-improvement that recently became especially significant as it provides the good alternative to traditional and old training programs that does not fulfil the requirements of nowadays challenges that our country has met.

Key words: *education, Horting, Patriotism, Patriot, National children and youth military sports game „Horting Patriot“, development, consciousness, training, activity, behaviour, discipline, health, collective work.*

Денис Буданов.

Исследования Национальной детско-юношеской военно-спортивной игры „Хортинг-Патриот“ как форму физического и патриотического воспитания.

В статье „Исследование Национальной детско-юношеской военно-спортивной игры „Хортинг-Патриот“ как форму физического и патриотического воспитания“ установлено: Национальная детско-юношеская военно-спортивная игра „Хортинг-Патриот“ объединяет очень много компонентов развития личности; как достойного гражданина Украины, как будущего защитника Отечества, как физически и нравственно здорового человека. А именно в ходе игры дети приобретают умения, знаний и навыков военно-прикладного характера, в свою очередь облегчит допризывную подготовку, позволит правильно понять потребность в защите Родины, и честь службе в вооруженных силах Украины. Используя в программе игры военные методы, адаптированные для допризывного возраста в соединении непоколебимой дисциплиной, воспитываем такие важные общественные качества; как чувство долга, ответственности, коллективное мышление. Также вся игра неразрывно связана с использованием национальной символики и атрибутики, что в свою очередь прививает любовь и понимание нашей государственности. Проведение игр в разных уголках нашего государства позволяет ознакомить и изучить географию, историю края его особенности и главное осознание многообразия нашего государства. Мышление участника в условиях данной военно-спортивной игры требует также таких качествах, как скорость, целеустремленность, инициативность. Ученики учатся анализировать и логически мыслить, это очень хорошо решается благодаря использованию игровых методов в обучении. Физические и морально волевые качества развиваются благодаря применению в игре упражнений, методов приемов и т.д. спортивного хортингу. Вообще стимулируя и развивая устойчивый интерес к самосовершенствованию, игра становится наиболее актуальной в настоящее время как никогда, становясь разумной альтернативой устаревшим или похожим по назначению программам которые тем или иным образом не соответствуют современным вызовам, перед которым встала наша страна.

Ключевые слова: *воспитание, хортинг, патриотизм, патриот, Национальная детско-юношеская военно-спортивная игра „Хортинг-Патриот“, развитие, сознание, обучение, деятельность, поведение, дисциплина, здоровье, коллективная работа.*